

Een inkomen garanderen dat levensprojecten mogelijk maakt

Statuut van de tekst

De problematiek van het inkomen is niet op specifiek overleg gestoeld. Deze thematiek is echter vaak aangehaald tijdens de 11 door de Koning Boudewijnstichting georganiseerde provinciale ontmoetingen (10 provincies + Brussel) en in de overleggroepen van het Steunpunt.

Er wordt algemeen erkend dat armoede een complex fenomeen is met meerdere dimensies, een fenomeen dat zich niet louter tot het financiële aspect beperkt. Dit doet echter niets af aan het feit dat arm zijn ook betekent te moeten leven of overleven met een ontoereikend inkomen. Het is nuttig daaraan te herinneren, omdat lage inkomens de neiging vertonen te verminderen ten opzichte van de levensduurte. We stellen bovendien vast dat de inkomensongelijkheid blijft toenemen²⁵.

Een waardig inkomen moet gezien worden als een middel om een toekomst uit te bouwen, om eigen projecten op te zetten, om zich te ontplooien en niet om van dag tot dag in zijn levensonderhoud te voorzien.

RESOLUTIE 5: VERBETEREN VAN DE HOOGTE, DE REGELMAAT EN DE AUTONOMIE VAN HET INKOMEN

Drie elementen bepalen op doorslaggevende wijze of iemand al dan niet zijn projecten kan uitvoeren: de hoogte van het inkomen, de regelmaat ervan, maar ook de autonomie die het verstrekt. In de huidige samenleving zijn deze elementen nog altijd sterk verbonden met de gepresteerde arbeid.

PISTE 1. De lage lonen optrekken

De maatschappelijk werkers van de OCMW's vestigen de aandacht op de stijgende vraag naar sociale bijstand van werknemers die niet langer de eindjes aan elkaar kunnen knopen. De recente evolutie van de arbeidsmarkt gaat immers gepaard met een stagnatie van de lage lonen, en meer in het bijzonder van die van deeltijdwerknemers of uitzendkrachten.

Deze evolutie heeft de politici ertoe verplicht herverdelingsmechanismen in te voeren opdat de gezinnen met de laagste inkomens hun levensstandaard kunnen behouden. Die mechanismen hebben betrekking op verschillende domeinen: toekenning van stookoliepremies, maximumfactuur voor gezondheidszorgen, enzovoort. Die gedeeltelijke en welgerichte oplossingen werken de nadelen die voortvloeien uit een laag inkomen slechts op een onvolkomen manier weg (zie piste 5). Bovendien leiden ze tot discriminatie tussen verschillende categorieën en tot perverse effecten zoals de 'werkloosheidsval'.

Om die perverse effecten te vermijden, draagt een meer algemene maatregel de voorkeur weg, met name de verhoging van de lage lonen. De problematiek die de spanning tussen het bedrag van de lage lonen en die van de uitkeringen veroorzaakt, pleit eveneens voor een stijging van die algemene maatregel.

In die context wordt momenteel het spoor gevolgd van een verhoging van de netto-inkomens van de lage lonen, dit door hun socialezekerheidsbijdragen te verminderen. Die oplossing heeft echter het fundamentele nadeel de financiering van de sociale zekerheid te ondermijnen. De stijging van de brutolonen heeft het voordeel dat deze financiering niet in het gedrang komt, zo onderstrepen deelnemers aan het overleg (zie oriëntatie Arbeid (VIII)).

²⁵ De Gini-coëfficiënt is een maat voor ongelijkheid. De coëfficiënt bedraagt 0 in geval van volledige inkomensgelijkheid en 1 in geval van totale ongelijkheid. De evolutie die deze index in België kent, is veelbetekenend.

Gini-coëfficiënt	voor belastingen	na belastingen
1985	0.344	0.267
1990	0.362	0.297
2000	0.381	0.309
2001	0.392	0.319

Bron: NIS

PISTE 2. *De sociale uitkeringen verhogen en welvaartsvast maken*

In het licht van de inkomensdrempel die op Europees niveau gehanteerd wordt om het risico op armoede te bepalen²⁶, blijkt duidelijk hoe zwak de sociale uitkeringen scoren. Dit geldt in het bijzonder voor de uitkeringen toegekend in het kader van het recht op maatschappelijke integratie maar ook voor het gewaarborgd inkomen voor bejaarden, de integratietegemoetkoming voor gehandicapte personen, de minimumbedragen van de werkloosheidsuitkeringen, de invaliditeitsuitkering,... Deze alarmerende vaststelling wordt ook unaniem erkend door de actoren op het terrein.

Een snelle verhoging van de sociale uitkeringen is dan ook onontbeerlijk. Die dient trouwens te gebeuren binnen een meer globale reflectie over het niveau van alle sociale uitkeringen en het minimumloon.

PISTE 3. *De koopkracht herstellen*

De gezondheidsindex (de index van de consumptieprijs zonder tabak, alcohol, benzine en diesel) wordt gebruikt om de lonen en sociale uitkeringen aan de prijsevolutie aan te passen. Op die manier blijft de koopkracht van de loontrekkenden en de sociale uitkeringstrekkers behouden.

Maar sommige uitgaven, die opgenomen zijn in de korf van goederen en diensten om de index van de consumptieprijs te bepalen, lijken ondergewaardeerd en zouden een hogere weging moeten krijgen. Het aandeel van de huurprijs bijvoorbeeld bedraagt momenteel 5,5 %, wat niet overeenstemt met het fors toegenomen reële budget dat gezinnen met lage inkomens daaraan spenderen (zie oriëntatie wonen (X)).

PISTE 4. *De regelmaat van het inkomen bevorderen*

Opdat er gepland, gespaard kan worden en om preventief tegen armoede te strijden moet een inkomen ook constant en regelmatig zijn. Maar door de toenemende flexibilisering van arbeidscontracten kenmerkt de loopbaan van werknemers zich meer en meer door statuutwijzigingen. Zo wordt een baan van bepaalde duur gevolgd door een periode van werkloosheid, die dan weer onderbroken wordt door uitzendarbeid,... De gevolgen van die evolutie zijn niet alleen nefast voor de inkomensstabiliteit, maar ook voor de levenskwaliteit in het algemeen.

PISTE 5. *Het bevorderen van een inkomen dat toelaat om een autonoom leven te leiden*

Heel wat deelnemers aan het overleg beklemtonen dat de strijd tegen financiële armoede meer en meer de caritatieve toer op gaat, en dat ten nadele van de structurele solidariteit. Op allerlei gebieden neemt het aantal selectieve maatregelen in belangrijke mate toe. Om een leven te kunnen leiden dat verondersteld wordt te stroken met de menselijke waardigheid, beschikt de behoeftige persoon vaak over een gevarieerde en variabele 'package'. Grosso modo bestaat die uit een som geld, voedingspakketten, een stookoliepremie, een 'medische kaart', kortingsbonnen om deel te kunnen nemen aan vooraf bepaalde culturele activiteiten, een studiebeurs die gedeeltelijk de studies van de kinderen dekt, gratis juridische bijstand voor het geval er een procedure zou worden overwogen... De samenstelling van die 'package' hangt af van de vele aanvragen die moeten worden ingediend en van de bewijzen van behoeftigheid die moeten worden afgeleverd. Dit alles is bovendien aan een regelmatige controle onderworpen. De fragmentering van inkomens treft meer in het bijzonder de leefloontrekkers. De procedures zijn talrijk, ingewikkeld, ontmoedigend en zelfs stigmatiserend. Door die hulp bovendien toe te kennen aan een welomschreven categorie, worden anderen benadeeld die het evenmin goed hebben. Dit geldt bijvoorbeeld voor personen die een slecht betaalde baan vinden en daardoor de 'voordelen' verliezen die voortvloeien uit het statuut van rechthebbende.

RESOLUTIE 6: TOEZIEN OP DE MENSELIJKE WAARDIGHEID, ONGEACHT DE INKOMENSBRON

Mensen verkiezen een inkomen uit arbeid boven een vervangingsinkomen of sociale bijstand: de inkomensbron is van belang, voor de persoon die het inkomen ontvangt, maar ook voor de anderen die anders aankijken tegen iemand die zijn brood 'verdient' dan tegen iemand die 'leeft' van de werkloosheid of het leefloon. "Ik ben werkloos. Ik ben uitgemaakt als luiaard. Je wordt met de vinger gewezen. Ik heb niet gevraagd om werkloos te zijn. Ik heb werk gezocht. Ik was zelfs bereid eender welk werk te aanvaarden. Maar ik heb niets gevonden"²⁷. Behalve deze negatieve percepties sluiten sociale uitkeringen bepaalde deuren: over het algemeen is huisvesting zoeken bijvoorbeeld nog moeilijker (eigenaars weigeren te verhuren aan mensen die geen inkomen uit arbeid hebben).

²⁶ De armoederisicograad wordt gedefinieerd als het percentage personen met een equivalent beschikbaar inkomen lager dan 60 % van het mediaan nationaal equivalent beschikbaar inkomen. De notie van equivalentie laat toe om rekening te houden met de grootte van het huishouden. Volgens de enquête ECHP 2001, gebaseerd op de inkomens van 2000, stemde 60 % van het mediaan equivalent inkomen overeen met 9.295 euro/jaar (775 euro/maand) voor een alleenstaande persoon en 19.520 euro/jaar (1.627 euro/maand) voor een koppel met twee kinderen. Bij wijze van vergelijking : in 2005 bedroeg het bedrag van het leefloon 625,6 euro/maand voor een alleenstaande en 834,14 euro/maand voor een gezin ongeacht de omvang ervan.

²⁷ Getuigenis, in: Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, *Een andere benadering van armoede-indicatoren, Onderzoek Actie Vorming*, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, maart 2004, p. 64.

PISTE 1. *Categorieën definiëren met respect voor ieder's levenskeuze*

De categorisering van zij die recht hebben op maatschappelijke integratie, zoals in de werkloosheidsverzekering, doet vragen rijzen. Die categorisering komt immers niet altijd even adequaat tegemoet aan de diverse bestaande gezinsvormen en leidt tot perverse effecten. De niet-individualisering van sociale rechten zet, door de laagte van de inkomens, er niet alleen toe aan familiale of vriendschappelijke solidariteit te verbreken, maar spoort het individu er ook toe aan strategieën te ontwikkelen die niet zozeer met misdrijf dan wel met overleven te maken hebben: zwartwerk, domiciliëring op een 'postbusadres',... Tijdens het overleg is vooral vastgesteld dat over het algemeen de sociale uitkeringstrekker wordt bestraft en met de vinger gewezen, terwijl het derden zijn die van dergelijke praktijken rijker worden, zoals de eigenaars van die 'echt-valse woningen'.

De in het kader van het recht op maatschappelijke integratie en werkloosheidsverzekering ingevoerde controleprocedures worden door de rechthebbenden als een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer vaak beschouwd. Ze voeden de argwaan van de instanties die de uitkeringen moeten toekennen, wat potentiële rechthebbenden kan afschrikken om hun rechten te laten gelden.

PISTE 2. *Een nieuwe wetgeving betreffende de categorieën van het recht op maatschappelijke integratie laten voorafgaan aan een breed debat*

De categorieën van begunstigden van het recht op maatschappelijke integratie hebben op korte tijd diverse wijzigingen gekend. Ze hebben het voorwerp uitgemaakt van opeenvolgende beroepen bij het Arbitragehof. Deze veranderingen die bij de rechthebbenden en de maatschappelijk werkers tot onzekerheid en onbegrip leiden, zouden zonder twijfel aan legitimiteit winnen indien alle betrokken actoren zouden deelnemen aan het debat.

RESOLUTIE 7: RECHT OP BESCHERMING VAN HET GEZIN EN OP HET WELZIJN VAN HET KIND GARANDEREN

Het inkomen is een van de elementen ter bescherming van het gezinsleven. Kinderen grootbrengen is duur. Het aandeel van het budget dat gaat naar de opvoeding is des te groter naarmate het inkomen lager is, zelfs indien in absolute cijfers welgestelde ouders meer uitgeven voor hun kinderen (zie oriëntatie Fiscaliteit (III)).

Naast materiële gevolgen – leven in een ongezonde, overbevolkte woning, geneeskundige verzorging uitstellen, schoolkosten niet kunnen betalen,... maakt geldgebrek 'nervuus': geldproblemen lokken gezinsruzijs uit. Er ontstaan geregeld spanningen,..."²⁸.

PISTE 1. *Kinderbijslag moet een recht worden dat gekoppeld is aan het bestaan van het kind*

"Wij kunnen niet zonder de kinderbijslag", zeggen de ouders tijdens de overlegroondes. Kinderbijslag is een onontbeerlijke bijkomende bron van inkomsten ondanks het feit dat het bedrag ervan gezinnen niet altijd in staat stelt een leven boven de armoedegrens te leiden. Kinderbijslag is des te belangrijker omdat die door heel wat reglementeringen gebruikt wordt als criterium om te bepalen of een kind al dan niet ten laste is (bijvoorbeeld: berekening van de huurprijs en de oppervlakte van sociale woningen, korting voor kroostrijke gezinnen bij de NMBS,...).

De verenigingen waar armen het woord nemen verkiezen de omschrijving 'recht gekoppeld aan het bestaan van het kind' boven 'recht van het kind'. Het gaat immers niet om een recht van het kind maar om een recht van de ouders op steun voor de opvoeding die de kinderen genieten.

Die uitdrukking betekent dat zodra er een kind wordt geboren, het recht geldt. Momenteel wordt het recht pas geopend zodra het aan iemand toegewezen wordt. En dat kan heel wat voeten in de aarde hebben, zo melden ons verantwoordelijken van centra voor gezinsopvang. Het is moeilijk om het professioneel parcours te achterhalen van mensen met een chaotisch leven, die vaak zelf niet over schriftelijke sporen van hun loopbaan beschikken. Sommigen ijveren voor de afschaffing van het begrip van de 'toegewezen persoon' en leggen er de klemtoon op dat kinderbijslag binnen de sociale zekerheid moet blijven.

'Een recht gekoppeld aan het bestaan van het kind' verwijst ook naar de notie gelijkheid van kinderen en bijgevolg naar de verschillende toegekende bedragen, en naar de financiering van het kinderbijslagstelsel. Het stelsel voor loontrekkende werknemers stoelt op een sterke solidariteit, wat echter niet kan worden gezegd van het stelsel voor zelfstandigen. Om die solidariteit te versterken, wordt voorgesteld de bijdragen niet langer te begrenzen.

²⁸ *Algemeen Verslag over de Armoede*, ATD Vierde Wereld, Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten (afdeling Maatschappelijk Welzijn), Koning Boudewijnstichting, 1994, p. 30.

PISTE 2. *Opnieuw specifieke kinderbijslag invoeren in het geval van bijzonder dure periodes voor de ouders*

Voor heel wat gezinnen, en zeker voor de gezinnen die nooit kunnen sparen, vormt het begin van het schooljaar elke keer opnieuw een financiële uitdaging. Vele deelnemers aan de provinciale debatten vragen om een dertiende maand kinderbijslag in te voeren die in augustus gestort zou worden. (zie ook oriëntatie onderwijs VI).

Een aantal deelnemers is ook vragende partij voor bijkomend vakantiegeld.

PISTE 3. *De financiële draagkracht van de ouders gedurende de plaatsing van één of meerdere van hun kinderen handhaven*

Het kind, al is het geplaatst, betekent een kost voor de ouders (aandeel in de bijdrage; kosten in verband met het behoud van de nodige banden voor de voorbereiding van de terugkeer; kosten in verband met voorwaarden voor de terugkeer, zoals bijvoorbeeld een verhuis; ...).

Tot 1982 erkende de wetgever dat een geplaatst kind, hetzij in een instelling, hetzij in een onthaalgezin, nog een financiële last betekende voor zijn ouders. Deze laatste bleven nog een deel van de kinderbijslag ontvangen. In 1982²⁹, laste de wetgever een onderscheid in naargelang het type van plaatsing en oordeelde, dat in geval van opvang door een particulier, deze laatste de last van het kind totaal op zich nam. De ouders van het geplaatste kind hebben van dan af niets meer te ontvangen.

Sinds 2003, kunnen de kinderbijslagen opnieuw gedeeltelijk worden toegekend aan de ouders van geplaatste kinderen in een onthaalgezin, dit onder de vorm van een forfaitair bedrag³⁰. De toepassing van deze wetsbepaling zou geëvalueerd moeten worden, en in het bijzonder het gebruik dat wordt gemaakt van de mogelijke inhouding van dit forfaitaire bedrag, "als... de bijslag-trekkende geen regelmatig contact meer onderhoudt met het kind of geen blijk meer geeft van belangstelling voor het kind"³¹.

De verenigingen herinneren eraan dat het moeilijk is om het contact te bewaren. Buiten de financiële hindernissen, zijn de psychologische barrières talrijk: ouders voelen zich minder waard in de ogen van hun kinderen; zij beleven moeilijk de breuk tijdens ieder bezoek... De verenigingen stellen de vraag over welke mogelijkheden ouders beschikken om hun gehechtheid te betuigen zoals door de wet vereist³².

Vandaag de dag echter kunnen de ouders van geplaatste kinderen in een onthaalgezin niet langer genieten van gegarandeerde kinderbijslagen, ook niet van gedeeltelijke kinderbijslagen. Deze situatie vraagt om een oplossing omdat ze de gezinnen die reeds erg kwetsbaar zijn, verder verzwakt. Deze gezinnen beschikken namelijk meestal niet over een arbeidsinkomen. Het is ook moeilijker om contact te houden met geplaatste kinderen in een onthaalgezin dan met kinderen die in een instelling ondergebracht zijn.

PISTE 4. *Evalueren van de recente maatregelen met betrekking tot het onderhoudsgeld*

Het onderhoudsgeld stelt enorme problemen. Wanneer de gescheiden ouders beiden over een laag inkomen beschikken, dan lijkt de situatie uiterst complex.

De Dienst voor alimentatievorderingen, waarop de schuldenaar een beroep kan doen, is nu operationeel. Er wordt gevraagd zijn impact op de meest kwetsbare ouders te evalueren: doen zij er een beroep op?; Biedt het een hulp voor hen?

De specifieke hulp die gecreëerd is voor de schuldenaars die recht hebben op maatschappelijke integratie of op equivalente sociale hulp³³ verdient evenzeer een evaluatie.

RESOLUTIE 8: STRIJDEN TEGEN OVERMATIGE SCHULDENLAST

De jongste jaren zijn er heel wat wetgevende initiatieven uitgewerkt tegen overmatige schuldenlast: de wet betreffende de collectieve schuldenregeling; goedkeuring van de wet op het consumentenkrediet van 1991, waarbij de kredietgevers een grotere verantwoordelijkheid wordt toegekend; de wet op de minnelijke invordering van schulden; striktere reglementering van de praktijken van de incassobureaus; invoering van een 'positief' register bij de Centrale voor Kredieten aan Particulieren (Nationale Bank), waarbij alle kredieten geregistreerd worden; enzovoort. We kunnen ons enkel maar verheugen over die betekenisvolle vooruitgang.

²⁹ Koninklijk Besluit n°122 van 30 december 1982 (B.S. 24 juni 2003).

³⁰ Art. 70 ter van de samengeordende wetten betreffende de kinderbijslag voor loonarbeiders ingelast via art. 101 van de programmawet (1) van 24 december 2002 en het Koninklijk Besluit van 11 juni 2003 (B.S. van 24 juni 2003) tot vaststelling van het bedrag en de toekenningsmodaliteiten van de forfaitaire bijslag.

³¹ Art.4 van het Koninklijk Besluit van 11 juni 2003

³² Dezelfde vraag werd gesteld tijdens de debatten inzake 'de verlatenverklaring' (1987) en de afschaffing van deze wettelijke bepaling, artikel 370bis van het Belgisch Burgerlijk wetboek (1999) waarin ook sprake was van 'onverschilligheid' van de ouders. Over dit onderwerp, zie het eerste twejaarlijks verslag van het Steunpunt, juni 2001, p. 119-121.

³³ Organieke wet betreffende de OCMW's van 8 juli 1976, art. 68 quinques (B.S., 5 augustus 1976).

Overmatige schuldenlast blijft echter een plaag en kent een verontrustende evolutie: ver van het cliché van de 'onverantwoorde consument' zijn er heel wat actoren op het terrein die melden dat de schulden steeds meer betrekking hebben op vitale levensbehoeften.

PISTE 1. *Iets doen aan de oorzaken van de met armoede verbonden overmatige schuldenlast*

Zoals het in het 9de Rapport over de staat van de armoede in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt benadrukt: "Tal van mensen gaan 'overlevingsschulden' aan om in hun basisbehoeften te kunnen voorzien: huur, voeding, energie, kleding, gezondheidszorg, school of mobiliteit,... Het zijn over het algemeen de huurkosten die het budget blijvend uit evenwicht brengen, net als de algemene stijging van de kostprijs voor goederen en diensten de voorbije jaren"³⁴. Tegelijkertijd is vastgesteld³⁵ dat in gezinnen die in armoede leven geregeld drie types schulden terugkeren: schoolkosten, kosten voor gezondheidszorg (meer in het bijzonder ziekenhuiskosten) en achterstallige betalingen van gas- en elektriciteitsrekeningen.

De idee dat overmatige schuldenlast altijd kan worden vermeden door mensen (opnieuw) beter hun budget te leren beheren, leidt echter een hardnekkig leven.

Strijden tegen overmatige schuldenlast impliceert in eerste instantie strijden tegen de oorzaken ervan, met name de ontoereikendheid van sommige inkomens en de toegenomen financiële ontoegankelijkheid van basisrechten zoals het recht op gezondheidszorg, het recht op huisvesting (met inbegrip van energie), het recht op onderwijs, enzovoort.

PISTE 2. *De collectieve schuldenregeling hervormen, waarbij wordt voorzien in totale schuldkwijtschelding, behalve indien de betrokken persoon zich binnen de vijf jaar opnieuw in een gunstiger financiële situatie bevindt*

De wet betreffende de collectieve schuldenregeling is nog op vele punten voor verbetering vatbaar en stelt vooral problemen voor mensen met erg lage inkomens. De wet stipuleert immers dat de schuldkwijtschelding slechts gedeeltelijk mag zijn maar dat tegelijkertijd het inkomen dat aan de schuldenaar wordt gelaten niet tot onder het leefloon mag zakken. Bijgevolg was deze procedure tot 2003 niet van toepassing op leefloontrekkers. Op 30 januari 2003³⁶ heeft het Arbitragehof evenwel gesteld dat een totaal en definitief onvermogen persoon ook de voordelen van die procedure moet kunnen genieten.

Sindsdien heerst er dus juridische onzekerheid en bestaan er heel wat verschillende – al dan niet creatieve – praktijken tussen de diverse arrondissementen, omdat de totale schuldkwijtschelding nog niet in de wet is opgenomen. Een wetsontwerp van 2004, dat de procedure ten gronde wijzigt en ook in die mogelijkheid voorziet voor de meest behoeftigen, werd goedgekeurd op 24 november 2005³⁷. De toepassing ervan zal nog een tijdje op zich laten wachten.

PISTE 3. *De toepassing versnellen van de verhoogde bedragen die vatbaar zijn voor overdracht of beslag op grond van het aantal kinderen ten laste*

In 2000 wou de Belgische wetgever de bedragen die vatbaar zijn voor overdracht of beslag verhogen met 54 euro (index 2005) per kind ten laste. De initiële tekst kende echter een toepassingsprobleem en werd ingetrokken. Vanaf dan leggen twee koninklijke besluiten van 27 december 2004 enerzijds de definitie van het begrip 'kind ten laste' en anderzijds de regels van de bewijslast vast. Maar... die verhoging is nog altijd niet ingevoerd: er wordt gewacht tot het ministerieel besluit dat het aangiftemodel voor kinderen ten laste vastlegt in het Belgisch Staatsblad wordt gepubliceerd. Naar het schijnt stellen er zich nog diverse technische problemen.

PISTE 4. *De activiteiten van de gerechtsdeurwaarder juridisch herkaderen*

"Sommige deurwaarders blijven maar mensen opjagen die hun schulden overduidelijk niet kunnen aflossen. We kunnen wel honderd keer zeggen dat Mijnheer X of Mevrouw Y in een gemeubelde studio woont en leefloon trekt, niets helpt. Ze willen kost wat kost een steen uitwringen. Er worden steeds meer handelingen gesteld, en de kosten nemen explosief toe. Dergelijke praktijken moeten een halt worden toegeeroepen" (vzw Dignitas, 2005).

De verenigingen dringen er in groten getale op aan om de wettelijke middelen ter bescherming tegen de morele druk die schuldeisers en deurwaarders uitoefenen te verbeteren indien de toestand van onvermogen naar behoren is vastgesteld³⁸. Artikel 866 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt immers: *"De proceshandelingen en akten die nietig zijn of nodeloze kosten veroorzaken door toedoen van een ministerieel ambtenaar, komen te zijnen laste; hij kan bovendien worden veroordeeld tot schadevergoeding jegens de partij"*. Zoals uit aangehaalde getuigenis blijkt, zijn in de praktijk 'frustratoire handelingen' – dat wil zeggen kwetsende, nutteloze en ongerechtvaardigde handelingen – schering en inslag en blijven die ten koste van de betrokken persoon. Artikel 866 Ger. W. blijft in de praktijk zo goed als dode letter.

³⁴ Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, 9de Armoederapport Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Brussel, april 2004, p. 85.

³⁵ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, *Een andere benadering van armoede-indicatoren*, Onderzoek - Actie – Vorming, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, p. 65.

³⁶ Arrest 18/2003, <http://www.arbitrage.be/public/n/2003/2003-018n.pdf>

³⁷ Parlementair document 51K1309.

³⁸ Dat is ook één van de eisen die het 9de Brusselse Rapport naar voren schuift, cf. supra.

Bovendien zijn de gerechtsdeurwaarders buiten het toepassingsgebied van de wet op de minnelijke invordering van schulden gelaten. Die wet bakent de mogelijke actiemiddelen van de incassobureaus veel strikter af en verbiedt de schuldenaar andere onkosten aan te rekenen dan deze waarin de algemene voorwaarden van de oorspronkelijke schuldeiser voorzien. Er wordt voor gepleit om die wet eveneens op gerechtsdeurwaarders toepasbaar te maken.

PISTE 5. Formules voor sociaal krediet bevorderen

Iedereen wordt ertoe aangezet om meubelen, toestellen, ... op krediet te kopen. Sommigen beklemtonen trouwens ook dat onze maatschappij dermate geëvolueerd is dat goederen en diensten die een tiental jaar geleden nog als luxe werden bestempeld nu volledig ingeburgerd zijn: "We kunnen ons bepaalde dingen niet permitteren en krijgen dan de opmerking van mensen: 'En ge hebt wel een GSM gekocht?' En dan? Het idee van mensen is dan dat je toch niet zó arm kan zijn omdat je een GSM hebt" (De Keeting)³⁹.

Voor mensen met een bescheiden inkomen zijn deze 'kredietopeningen' (in de vorm van bankkaarten, bijvoorbeeld) gemakkelijk toegankelijk. Bovendien worden dergelijke formules gepromoot met verleidelijke, zelfs agressieve reclame, waardoor er dus vaak gebruik van wordt gemaakt. Dergelijke kredietvorm is echter ontzettend duur. Zodra de maximale kredietlijn bereikt is, wordt het heel moeilijk het aangegane krediet terug aan te zuiveren. In veel dossiers van overmatige schuldenlast is er dan ook sprake van dergelijke schuld.

In het Waals Gewest werkt de vzw Osiris⁴⁰ sinds 2001 aan een project over begeleid sociaal krediet ('Prêt 5 sur 5'). Dat voorziet in de begeleiding van een verbruikerskrediet dat wordt toegekend om mensen met een bescheiden inkomen in staat te stellen nuttige aankopen te verrichten, die een meerwaarde opleveren in het dagelijkse leven. Bedoeling is om mensen of gezinnen die in armoede leven tegen een voorkeurtarief geld te lenen en hen te begeleiden tijdens de terugbetalingsperiode. Het begeleid sociaal krediet is zelfs een preventiemiddel tegen overmatige schuldenlast, in die zin dat er op wordt toegezien door gespecialiseerde sociale diensten en dat het beantwoordt aan een aantal eenvoudige regels waardoor het risico aanzienlijk wordt beperkt. De vzw Osiris heeft sindsdien zijn project uitgebreid naar Brussel.

PISTE 6. IJveren voor meer schuldbemiddelingsdiensten, ook binnen het middenveld, door hen voldoende financiering te garanderen

Alle schuldbemiddelingsdiensten delen de volgende vaststelling: het wordt steeds moeilijker om snel een afspraak te verlenen aan mensen die bang en ten einde raad zijn, en er ontstaan lange wachtlijsten.

Hoewel een schuldbemiddelingsprocedure op zich niet alle situaties optimaal kan regelen, kunnen de erkende diensten de mensen wel helpen om een beter zicht te krijgen op hun toestand en om hun rechten te laten gelden: de geldigheid van een schuldverdring nagaan, onderhandelen over de opschorting van een nakend beslag terwijl het administratieve dossier opnieuw in orde wordt gemaakt, bemiddelen met de incassobureaus en deurwaarders, enz.

Ook het opstellen van de verzoekschriften voor collectieve schuldenregeling vergt administratieve hulp. Deze hulp zal des te meer waard zijn zodra de hervorming van de wet, die in totale schuldkwijtschelding voorziet voor de meest uit de hand gelopen situaties, van toepassing zal zijn.

De erkende verenigingen kampen nochtans met een onderfinanciering ten opzichte van de OCMW's.

RESOLUTIE 9: NAAR EEN EFFECTIEF RECHT OP EEN UNIVERSELE BANKDIENST

In het AVA werd het volgende opgemerkt: "Ook arme mensen hebben recht op bankdiensten; het spreekt voor zich dat misbruik vermeden moet worden, maar weet men ook dat sommige banken leefloontrekkers een rekening weigeren?"⁴¹

Uit de provinciale ontmoetingen is duidelijk gebleken dat het probleem van de bankuitsluiting nog niet van de baan is. Door de evolutie van de maatschappij en de betalingswijzen is leven zonder bankrekening nog moeilijker en duurder geworden. Mensen die zich in dergelijke toestand bevinden, hebben immers geen enkel ander alternatief dan hun verrichtingen aan het loket van een postkantoor uit te voeren. De prijs van die verrichtingen is aanzienlijk gestegen. Momenteel kost een storting op een postrekening €0,75, een storting op een bankrekening €2,5. Ook om een circulaire cheque te innen moet €2,5 worden betaald. Voor mensen die in armoede leven en die al hun betalingsverrichtingen zo moeten uitvoeren, is dit een aanzienlijk bedrag.

Daarbij komen dan nog eens de overwegingen van psychologische aard: een bankrekening maakt het veel makkelijker om inkomsten te innen en vormt een ontegensprekelijk veiligheidsinstrument (diefstal, verlies,...).

³⁹ J. De Maeseneer (promotor), *Toegankelijkheid in de gezondheidszorg. Eindrapport. Deelrapport 5:acties om de toegankelijkheid te verbeteren*, Universiteit Gent, Vakgroep Huisartsgeneeskunde en Eerstelijnsgezondheidszorg, 2003, p. 36.

⁴⁰ Zie <http://www.credal.be/osiris/>.

⁴¹ Algemeen Verslag over de Armoede, Franse versie p. 377, (deze tekst staat niet in de Nederlandse versie van het AVA).

De wet van 24 maart 2003⁴² heeft de basisbankdienst⁴³ ingevoerd. Onder bepaalde voorwaarden kan iedereen in gelijk welke instelling een zichtrekening openen waarmee een aantal basisverrichtingen kunnen worden uitgevoerd (deposito's, geld afhalen, overschrijvingen, doorlopende betalingsopdrachten, domiciliëringen). Dergelijke rekening kost forfaitair €12 per jaar. De problemen blijven evenwel bestaan.

PISTE 1. *De basisbankdienst met alle mogelijke communicatiemiddelen promoten, meer in het bijzonder bij mensen in armoede*

De bankinstellingen moedigen dit systeem nauwelijks aan en er blijven meldingen komen van weigeringen om een rekening te openen. Dit gebeurt niet alleen voor mensen met een laag inkomen, maar ook voor asielzoekers. De overheid moet op grote schaal over deze basisbankdienst informeren, en moet duidelijk meedelen dat een afwijzing het voorwerp kan uitmaken van een gratis klacht bij de Bemiddelingsdienst Banken-Krediet-Beleggingen.

PISTE 2. *De obstakels wegnemen voor de onvatbaarheid voor beslag van beschermde inkomsten die op een zichtrekening worden gestort*

De basisbankdienst kampt ook nog met een andere, heel concrete moeilijkheid: er kan beslag worden gelegd op de sommen die op een bankrekening beschikbaar zijn. Velen durven dan ook geen rekening te openen, uit angst om hun geld kwijt te raken.

De wet van 14 juni 2004⁴⁴ wilde dat probleem oplossen. Bedoeling was immers te voorzien in de onvatbaarheid voor beslag van 'beschermde inkomsten' (kinderbijslag, leefloon, gewaarborgd inkomen voor bejaarden,...) die op een rekening worden gestort door op het rekeninguittreksel een bijzondere code daaraan toe te kennen. Het uitvoeringsbesluit van die wet is echter nooit genomen en bovendien heeft de minister van Justitie in juni 2005 geconcludeerd dat het wegens juridische en technische problemen onmogelijk is die wet toe te passen.

Deze oriëntatie is vertaald uit het Frans.

⁴² Wet van 24 maart 2003 ter invoering van een basisbankdienst (B.S. 15 mei 2003).

⁴³ Deze wet vloeit met name voort uit een studie over bankuitsluiting die het Ministerie van Economische Zaken besteld heeft en die in 2000 is uitgevoerd door het Réseau Financement Alternatif (zie http://www.rfa.be/fr/servbank/plus_besoins.php).

⁴⁴ Wet betreffende de onvatbaarheid voor beslag en de onoverdraagbaarheid van de bedragen waarvan sprake is in de artikelen 1409, 1409bis en 1410 van het Gerechtelijk Wetboek wanneer die bedragen op een zichtrekening gecrediteerd zijn (B.S. 2 juli 2004).